

Nieuwsbrief Vereniging PBC's

nr. 6, jaargang 2, september 2002

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl

Van de redactie

Het was te verwachten, maar is dan nu echt bekend: er komt geen extra rijksgeld voor de bibliotheekvernieuwing. Het is nog niet duidelijk of VNG en IPO hun eerder geuite waarschuwingen zullen waarmaken zich uit het Koepelconvenant terug te trekken. Ondertussen zijn provincies, PBC's, gemeenten en bibliotheken nog steeds druk bezig met (toepassing van) bestedingsplannen.

In dit nummer speciaal aandacht voor Noord-Holland, waar de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk (SOOB), bestaande uit de directeuren en regiodirecteuren van alle openbare bibliotheekorganisaties (inclusief de Stadsbibliotheek Haarlem en de Openbare Bibliotheek Amsterdam), het eens werd over een advies dat een aantal heldere uitgangspunten en voorwaarden bevat voor de vorming van basisbibliotheken en de vernieuwing van het netwerk. Het (eind)advies werd tot stand gebracht aan de hand van rapporten van door de provincie met hulp van de SOOB ingestelde werkgroepen, met onafhankelijke voorzitters.

Wim Keizer
20 september 2002

Geen extra rijksgeld

“Het kabinet reserveert geen extra geld voor de herstructurering. Wel komt er volgens de Rijksbegroting aandacht in de Kamer voor 'bibliotheken in beweging', zoals staatssecretaris Van der Ploeg de bibliotheekvernieuwing eerder dit jaar in een beleidsbrief omschreef”. Dit schreef het NBLC 18 september op haar website, naar aanleiding van de miljoenennota.

Het NBLC zegt verder: “Veel aandacht is er in de begroting van het ministerie van OCenW voor onderwijs en cultuur. Een leven lang leren wordt belangrijk gevonden.

Helaas geen woord over de belangrijke rol van bibliotheken bij deze ontwikkeling in de passages die betrekking hebben op dit onderwerp.

De VNG liet eerder weten zich niet aan het koepelconvenant gebonden te achten als daar geen extra rijksmiddelen voor worden vrijgemaakt. In een persbericht naar aanleiding van de begroting laat de VNG vanuit dezelfde optiek weten het '...een tegendraadse ontwikkeling te vinden dat het rijk enerzijds met gemeenten samen wil werken aan het vertrouwen van de burger en het anderzijds gemeenten moeilijk maakt om verantwoordelijkheid te dragen en risico's te nemen...'. Dit met name in het licht van verminderde inkomsten als gevolg van afschaffing van de OZB.

Voor eCultuur wordt met ingang van 2003 jaarlijks € 7,7 miljoen in de begroting opgenomen. In de toelichting wordt expliciet de rol van de bibliotheken genoemd als toegangspoort tot en wegwijzer naar betrouwbare informatie.

Verder gloort er nog hoop in de vorm van een passage in de beleidsartikelen: 'De openbare bibliotheek is de meest bezochte publieke instelling van ons land. De grote maatschappelijke functie en waarde van de bibliotheek is dan ook onomstreden.' Aldus het NBLC.

SOOB Noord-Holland: Basisbibliotheken (minimaal 40 fte) geleidelijk vormen

Het bestuur van de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk (SOOB) Noord-Holland is voorstander van een geleidelijke vorming van basisbibliotheken. Om daar gestalte aan te geven kan het beste gekozen worden voor een regionale projectorganisatie waar de betrokken bibliotheken aan meedoen. Functies en taken die zich lenen voor een gezamenlijke aanpak worden projectmatig aangepakt.

Geleidelijk wordt de samenwerking dan steeds verder ingevuld. Het sluitstuk kan - na een aantal jaren - fusie van de betrokken bibliotheekorganisaties tot een nieuwe basisbibliotheek zijn.

De SOOB vindt dat het personeel in dienst moet komen van de basisbibliotheek, maar dat de ondergrens van een basisbibliotheek 40 tot 60 formatieplaatsen (fte) moet zijn (dit komt ongeveer overeen met 100.000 tot 150.000 inwoners). Er kan sprake kan zijn van de overdracht van het werkgeverschap als aan deze voorwaarde wordt voldaan. Basisbibliotheken zouden echter ook kunnen kiezen voor een grotere schaal voor het werkgeverschap, omdat de ervaringen in andere provincies leren dat 1 miljoen inwoners niet een te grote schaal is voor een gezamenlijk werkgeverschap.

Het bovenstaande betreft enkele punten uit een uitvoerige brief die de SOOB in september naar de provincie Noord-Holland heeft gezonden. De aanleiding was het verschijnen van adviezen van vier werkgroepen: "Personeel & Organisatie" (P&O), "Informatie- en communicatietechnologie" (ICT), "Samenwerking en netwerkvorming" en "Wetenschappelijke steunfunctie" (WSF). *Zie voor korte samenvatting van de vier adviezen het volgende artikel, verderop.*

Grote lijnen

De SOOB vindt dat de vier adviezen veel aanknopingspunten bieden voor de verdere aanpak van de bibliotheekvernieuwing. In grote lijnen gaat het daarbij aan de ene kant om de vorming van basisbibliotheken (schaalvergroting). Aan de andere kant gaat het om de vernieuwing van de netwerkvorming.

Grote lijn uit de rapportages is dat het, net als in de andere provincies, nodig is een aantal bibliotheekinhoudelijke back-office-taken en taken op gebied van P&O en management te bundelen in gezamenlijke kenniscentra, waarbij de PBC wordt omgevormd tot een PBC-nieuwe-stijl. Met name de WSF-werkgroep en de P&O-werkgroep adviseerden in die richting. Daarnaast zijn er facilitaire taken, waarvoor ook speerpunten worden benoemd. In Noord- en Zuid-Holland is ProBiblio de gezamenlijke PBC. Voor ProBiblio is transformatie noodzakelijk naar een nieuwe organisatie.

De voorstellen van de werkgroepen zijn volgens de SOOB realistisch en uitvoerbaar, maar uiteraard niet allemaal tegelijk. De SOOB zal de komende tijd een voorlopige planning maken van wat haar nodig en haalbaar lijkt.

Ondanks het feit dat de SOOB niet verwacht dat alle extra middelen beschikbaar komen die volgens berekeningen van IOO BV (in opdracht van OCenW) voor de bibliotheekvernieuwing noodzakelijk zijn, heeft de SOOB benadrukt dat de vorming van basisbibliotheken en de vernieuwing van het netwerk wat haar betreft door moeten gaan.

In de genoemde planning is een factor hoeveel extra middelen de overheden beschikbaar willen stellen.

P&O

De SOOB meent dat de in het rapport van de P&O-werkgroep geschetste, noodzakelijke versterking en vernieuwing van de personele kwaliteiten de kern van de bibliotheekvernieuwing is. Ook ander factoren tellen mee, maar zonder investeringen in personele vernieuwing zal de bibliotheekvernieuwing niet kunnen slagen.

Als gemeld, onderschrijft het SOOB-bestuur de in het rapport genoemde omvang van de basisbibliotheek. Deze wordt ook gemeld in het advies van de werkgroep "Samenwerking en netwerking" (40 tot 60 fte, wat overeenkomt met een werkgebied van 100.000 – 150.000 inwoners).

De SOOB is het er mee eens dat het personeel in dienst zou kunnen komen van de basisbibliotheek, waarbij als voorwaarde geldt dat aan de omvang van minimaal 40 fte wordt voldaan. Er is dan sprake van een "regionaal werkgeverschap", maar gekoppeld aan één rechtspersoon (de nieuwe basisbibliotheek).

Zolang er nog geen sprake is van volledige basisbibliotheken, maar van basisbibliotheken-in-wording blijven de huidige werkgeversfuncties wat de SOOB betreft intact. De overdracht van het werkgeverschap, per regio gekoppeld aan de daadwerkelijke fusie van bibliotheken tot een nieuwe basisbibliotheek, is het sluitstuk van het proces van vorming van basisbibliotheken.

Het advies spreekt ook over een "gemeenschappelijk werkgeverschap".

Afhankelijk van de uiteindelijke omvang van de basisbibliotheken, is de SOOB er voorstander van om basisbibliotheken de vrijheid te geven al dan niet een vorm van "gemeenschappelijk werkgeverschap" te kiezen. De SOOB zegt: "Uit de inzichten en ontwikkelingen in de andere provincies kan geconcludeerd worden dat 1 miljoen inwoners niet een te grote schaal is voor een gezamenlijk werkgeverschap. Breed wordt beseft dat het arbeidsrecht en vraagstukken op P&O-gebied dermate ingewikkeld zijn geworden dat te kleine werkgevers die dat allemaal zelf proberen aan te pakken in problemen komen. Basisbibliotheken kunnen er ook voor kiezen om zelf wel het werkgeverschap uit te oefenen, maar bepaalde modules op het gebied van advisering en ondersteuning op management- en P&O-terreinen af te nemen van een P&O-kenniscentrum waarin grote bibliotheken en ProBiblio-nieuwe-stijl participeren".

De SOOB vindt dat ook grote basisbibliotheken de vrijheid moeten hebben deel te nemen in een vorm van gemeenschappelijk werkgeverschap, maar dat een dergelijke participatie voor zeer grote basisbibliotheken, met een werkgebied dat groter is dan van menige provincie (de kleinste provincie, Flevoland, heeft 350.000 inwoners), niet erg voor de hand ligt. Wel ligt het voor de hand dat bibliotheken van deze omvang, zoals de Openbare Bibliotheek Amsterdam (770.000 inwoners), participeren in het P&O-kenniscentrum. Naast het kenniscentrum (door de provincie gesubsidieerde taken) zal er ook sprake zijn van facilitaire diensten op management- en P&O-gebied (ongesubsidieerd).

ICT

De SOOB kan zich vinden in het rapport van de ICT-werkgroep, maar vindt wel dat het gebruikersperspectief te weinig aandacht heeft gekregen.

De SOOB is het er mee eens de speerpunten van het lokale, regionale, provinciale (+ eventueel bovenprovinciale) en landelijke niveau geïntegreerd te beschouwen.

Ook kan de SOOB zich vinden in de benoemde provinciale speerpunten, met de kanttekening dat zeker bij speerpunten als toepassing RFID de kosten en de "baten" (in de vorm van vrijkomende, voor andere taken

inzetbare uren) goed tegen elkaar afgewogen moeten worden.

De SOOB is bereid te werken aan de slot-aanbeveling van het rapport en een eerste opzet te maken voor

- a. een onderzoek naar de bestaande en gewenste ICT-infrastructuur en
- b. een concreet actieprogramma 2003-2006 voor het bibliothekennetwerk in Noord-Holland.

Samenwerking en netwerkvorming

De SOOB vindt de in het rapport beschreven aanpak voor een geleidelijk traject voor de vorming van basisbibliotheken met minimaal 40 fte een bruikbare en politiek haalbare vorm is om de schaalvergroting gestalte te geven. De SOOB beveelt de provincie sterk aan hierin stimulerend op te treden. Het is de kern van één van de hoofdlijnen van de bibliotheekvernieuwing (basisbibliotheken). De andere kern is: vernieuwing netwerkvorming.

Het rapport zegt: "De vorming van basisbibliotheken in de regio's kan het best gestalte krijgen door middel van een projectorganisatie die de functies en taken die op het regionale niveau liggen geleidelijk aan in uitvoering neemt. De projectorganisatie wordt in beginsel 'gevuld' met medewerkers van de deelnemende bibliotheken en ze wordt geleid door een externe projectleider die goed thuis is in procesbegeleiding en projectmanagement. Desgewenst kan hier een interne projectleider, die goed thuis is in de regio, aan worden toegevoegd. Aan de projectorganisatie wordt sturing gegeven door een stuurgroep met alle deelnemende bibliotheken. Op den duur zou de basisbibliotheek in regionaal verband integraal management mogelijk moeten maken. De projectorganisatie wordt voor de duur van 4 jaar ingesteld".

De SOOB is het hiermee eens maar vindt dat het inschakelen van externe projectleiders alleen dient te geschieden als het noodzakelijk is voor het proces en als duidelijk is hoe de bekostiging plaatsvindt. Voordeel van inschakelen van een extern projectleider is dat de zeggenschap goed is geregeld. Het is noodzakelijk hier aandacht aan te besteden.

Wat de kenniscentra betreft, vindt de SOOB dat ProBiblio kan participeren in kenniscentra. In de rapporten zijn al

genoemd: P&O-kenniscentrum en kenniscentrum op gebied informatiefunctie. In de optiek van de SOOB is een kenniscentrum niet gebonden aan één fysieke plek.

De SOOB meldt dat ProBiblio al eerder heeft laten weten zich nadrukkelijk als netwerkorganisatie van en voor alle bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland te willen opstellen.

- "Van" wil zeggen dat ProBiblio bereid is zich als speler in het Noord- en Zuid-Hollandse bibliothekennetwerk op te stellen door de bibliotheken daadwerkelijk invloed te geven op haar beleid, door middel van een door de bibliotheken en de provincies gewenste vorm.
- "Voor" wil zeggen dat ProBiblio er is voor alle bibliotheken en samen met de bibliotheken afspraken wil maken over de invulling en het functioneren van de kenniscentra, alsmede over de facilitaire taken. ProBiblio gaat er van uit dat haar eigen transformatie die van de bibliotheken zal moeten volgen.

Het ligt volgens de SOOB voor de hand dat waar bij de transformatie van de bibliotheken mede wordt gepleit voor externe projectleiders hetzelfde wordt gedaan voor de transformatie van ProBiblio, want ook hier gaat het om een gecompliceerd proces. Ook ProBiblio zelf is deze mening toegedaan.

Er zijn volgens de SOOB diverse concrete inhoudelijke projecten op te zetten die de komende jaren kunnen worden uitgewerkt om het netwerk vorm te geven. De werkgroep "Samenwerking en netwerkvorming" heeft er acht genoemd. Het rapport zegt: "De regionale projectorganisatie die de basisbibliotheek inhoud en vorm geeft zou in het eerste jaar van het bestaan tenminste drie daarvan in uitvoering moeten nemen. In de daaropvolgende jaren zouden er steeds een of meer aan kunnen worden toegevoegd. Uiteraard kan ook worden gestart met een of meer van de projecten die door de werkgroepen ICT, P&O en WSF worden voorgesteld".

De SOOB is het hiermee eens en pleit er voor de projecten te voorzien van adequate projectbeschrijvingen.

WSF

De SOOB onderschrijft de analyse van de knelpunten en onderschrijft de wenselijke ontwikkelingen rond de WSF. De conclusies en aanbevelingen worden onderschreven. Dit houdt in:

- De huidige WSF-subsidie (inclusief compensatie prijs- en loonstijgingen) handhaven.
- Een deel van deze subsidie oormerken voor het Noord-Hollands project 'kenniscentrum'.
- De subsidie aan ProBiblio handhaven, maar het deel dat gemoeid is met de ondersteunende activiteiten t.b.v. de informatiefunctie te oormerken voor het project kenniscentrum.
- De Stadsbibliotheek Haarlem, de Openbare Bibliotheek Amsterdam en ProBiblio opdragen een financieel onderbouwd projectplan in te dienen waarin deelprojecten beschreven en berekend zijn en dat – alvorens goedgekeurd te worden – getoetst zal worden aan het oordeel van enkele onafhankelijke deskundigen, aan te wijzen door de provincie. Het kenniscentrum moet een oplossing bieden voor de gesignaleerde problemen en tekortkomingen in de huidige WSF-dienstverlening.

Kwaliteitszorg

De SOOB zegt: "De openbare bibliotheekwereld is bezig met de introductie van het INK-model voor kwaliteitszorg. Dit valt onder de brancheformule kwaliteitszorg. Aanbevolen wordt van de basisbibliotheken te verlangen (toekomstige) gebruikersbehoeften mee te nemen in de toepassing van dit model."

Subsidie-aanwending

De SOOB is van mening dat de provincie, na de definitieve vorming van de basisbibliotheken, geen taken meer zou moeten subsidiëren die tot de verantwoordelijkheid van de gemeenten kunnen worden gerekend, zodat de provinciale subsidie gericht zal zijn op kwaliteitsverbetering, innovatie en samenhang (netwerkvorming in vernieuwde vorm).

Met deze uitgangspunten ligt het dan voor de hand ontwikkelingstaken van kenniscentra te subsidiëren, maar zuiver facilitaire taken die door basisbibliotheken om efficiencyredenen worden uitbesteed niet meer.

De SOOB is bereid, mede aan de hand van de door de provincie Noord-Holland voorgenomen

evaluatie van de subsidie-inzet over de afgelopen vier jaar, nader te adviseren over de aanwending van de subsidiegelden voor het openbare bibliotheekwerk.

De positie van de (huidige) "30-min-gemeenten" vraagt hierbij volgens de SOOB speciale aandacht, omdat meer aanwenden van dezelfde hoeveelheid subsidie voor grotere gemeenten automatisch minder subsidie voor de kleinere gemeenten betreft. De SOOB beveelt aan hier zorgvuldig mee om te gaan en hier in samenspraak met haar een traject voor uit te zetten, parallel lopend aan het traject van vorming van basisbibliotheken.

Mening provincie

De provincie Noord-Holland heeft nog geen oordeel gegeven over het SOOB-advies, maar wil dit eerst voorleggen aan de gemeenten. Het provinciale bibliotheekplan wordt gemaakt op basis van de meningen van het bibliotheekveld en de overheden samen.

Adviezen SOOB-werkgroepen

Op verzoek van de provincie Noord-Holland hebben vier door de Stichting Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB) samengestelde werkgroepen adviezen uitgebracht over de bibliotheekvernieuwing. De onderwerpen waren P&O, ICT, "Samenwerking en netwerkvorming" en Wetenschappelijke Steunfunctie (WSF, in Noord-Holland uitgevoerd door de Stadsbibliotheek Haarlem en de Openbare Bibliotheek Amsterdam).

Er waren onafhankelijke voorzitters:

- P&O: Stef van Breugel (organisatieadviseur);
- ICT: Jos Debeij (directeur Expertisecentrum Laurens);
- Samenwerking en netwerkvorming: Eugène Geradts (organisatieadviseur);
- WSF: Barry Wiebenga (directeur Stichting Lezen)

De werkgroepen bestonden verder uit hoofden, directeuren en afdelingshoofden van Noord-Hollandse bibliotheken en enkele medewerkers van ProBiblio.

P&O

De werkgroep P&O adviseert de personele kwaliteit in bibliotheekvernieuwing veel aandacht te geven (functie-innovatie). De werkgroep meent dat de personele functie

het beste gekoppeld kan worden aan basisbibliotheken die minimaal uit 40 formatieplaatsen bestaan. Aanbevolen wordt de P&O-functie ook in te bedden in een netwerk waarin alle Noord-Hollandse P&O-consulenten participeren (kenniscentrum voor strategisch personeelsbeleid). Voor wat betreft het opleidingsbeleid streeft de werkgroep naar 7% van de totale loonsom als leidraad (terwijl de door de CAO genoemde 3% nog lang geen realiteit is). Verdere aanbevelingen:

- Het softwarepakket OBIP+ (voor ondersteuning personeelsbeleid) breed in de provincie toepassen;
- Met de vorming van basisbibliotheken bovenlokale directies creëren en de functie van regiodirecteur laten vervallen. Komen tot upgradering van het management door middel van cursussen;
- Werkgeverschap koppelen aan de basisbibliotheek, maar om versnippering te voorkomen inbedden in een nader te bepalen vorm van regionaal werkgeverschap.

ICT

De Werkgroep ICT pleit voor een gezamenlijk ICT-programma voor lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau. Er zijn speerpunten benoemd, gekoppeld aan de niveaus. Voor het provinciaal niveau komt de werkgroep tot de volgende speerpunten (in volgorde prioriteit):

- Presenteren gezamenlijke collectie en verbeteren onderling leenverkeer;
- Realiseren breedbandig digitaal lijnennetwerk;
- Ontwikkelen digitaal inlichtingenbureau;
- Intensieve scholing en trainingsprogramma's rond vernieuwingsprojecten;
- Uitbouw media-educatie;
- Toepassen nieuwe technieken (chiplabel in boeken, selfservicebalies).

Samenwerking en netwerkvorming

De werkgroep "Samenwerking en netwerkvorming" heeft in kaart gebracht welke terreinen zich lenen voor een regionale aanpak. De werkgroep bepleit basisbibliotheken geleidelijk tot stand te brengen door taken en functies van het regionale niveau door middel van een projectorganisatie in uitvoering te nemen. De werkgroep stelt voor om afspraken vast te leggen in een convenant tussen

basisbibliotheken, gemeenten, provincie en provinciaal ondersteuningsinstituut. Voor diverse taken moet een regionaal aanspreekpunt komen met "counterparts" op provinciaal en landelijk niveau. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de behoefte aan menselijke maat en een overzichtelijke emotionele en sociale afstand. Volgens de werkgroep is voor een levensvatbare bibliotheekorganisatie op regionaal niveau integraal management een voorwaarde. Als ondergrens is daarvoor 40 tot 60 formatieplaatsen noodzakelijk. Voor ProBiblio wordt - als partner in het veranderingsproces - aanbevolen een eigen transformatietraject op te zetten naar een nieuw ondersteuningsinstituut al dan niet in combinatie met een kenniscentrum (op verschillende gebieden).

WSF

De kern van het advies van de WSF-werkgroep is dat de dienstverlening van de Stadsbibliotheek Haarlem en de Openbare Bibliotheek Amsterdam – uitvoerders van de WSF – meer moet gaan voldoen aan de behoeften van de bibliotheken en meer zichtbaar moet worden. De werkgroep stelt voor dat beide bibliotheken, samen met ProBiblio, een zogenaamd "kenniscentrum" op het gebied van de informatiefunctie in het leven roepen dat de bibliotheken gaat ondersteunen bij de verbetering van de informatiefunctie. Bibliotheken die daartoe de capaciteit hebben kunnen er in participeren.

Cijfers

De provincie heeft IOO BV gevraagd de adviezen door te rekenen en de uitkomst de vergelijken met de huidige situatie.

Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland wil werkgroepen instellen op het gebied van P&O, ICT en samenwerking met culturele instellingen. De provincie Zuid-Holland heeft Noord-Holland gevraagd mede gebruik te mogen maken van de SOOB-adviezen.

Bestedingsplan Zeeland

Van de Zeeuwse Bibliotheek ontvingen we nog een bestedingsplan van de provincie Zeeland. Het wordt als bijlage meegezonden.

Concept-tekst verkiezingsprogramma's

Zoals 27 juni in de bijeenkomst met de voorzitters is afgesproken, is er als eerste fase van het afgesproken lobbytraject een korte concept-tekst gemaakt voor de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen die naar verwachting aan de Statenverkiezingen in 2003 zullen meedoen.

De concept-tekst luidt:

"Binnen het cultuur-, informatie- en educatiebeleid van de provincie zijn de door de gemeenten bekostigde openbare bibliotheken belangrijke instellingen. De provincie is verantwoordelijk voor het provinciale bibliothekennetwerk en voor het stimuleren van kwaliteitsverbetering en innovatie. De provincie is de voortrekker van de bibliotheekvernieuwing.

De provincie bevordert dat het kennisniveau en de samenstelling van het bibliotheekpersoneel blijven voldoen aan de moderne eisen van het publiek. Er is instroom van nieuw, goed opgeleid personeel nodig als compensatie voor de uitstroom van oudere medewerkers die met VUT of pensioen gaan.

De provincie draagt er tevens mede zorg voor dat de bibliotheken de ICT-mogelijkheden optimaal kunnen benutten voor hun culturele en informatieve functies en bij de ondersteuning van onderwijs en andere vormen van educatie".

De leden van de Vereniging PBC's is gevraagd deze tekst - bewerkt naar eigen inzicht - naar de politieke partijen in hun provincie te zenden.

Er is nog geen zicht op de mate waarin dit gebeurd is. In elk geval ProBiblio heeft de tekst in Noord- en Zuid-Holland met een kleine aanbiedingsbrief verzonden, met een afschrift aan de secretarissen van de Statenfracties. Waar geen provinciale adressen te achterhalen waren, is gebruik gemaakt van landelijke adressen.